

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण
रोजगार हमी योजनेंतर्गत ग्राम
समृद्धी दिवस राबविण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

नियोजन विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मगाराग्रारोहयो-२०२२/ प्र.क्र.४५/रोहयो-१०अ

१६ वा मजला, नवीन प्रशासकिय भवन,

मंत्रालय, मुंबई-३२.

दिनांक :- ०३ ऑक्टोबर, २०२२.

वाचा: शासन निर्णय क्रमांक- मगाराग्रारोहयो २०१३/प्र.क्र.१८६/रोहयो-६ब, दि.०८/०५/२०१३.

प्रस्तावना:

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना दि. ०१ एप्रिल २००८ पासून महाराष्ट्रात प्रभावीपणे राबविण्यात येत आहे. सदर योजनेंतर्गत अनुसुचित जाती/जमाती, दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंब शेतकरी, शेतमजूर व दुर्बल घटकांना कामाचा व सन्मानाने जगण्याचा कायदेशीर अधिकार प्राप्त झाला आहे. या योजनेचा मजूर हा मुलभूत घटक आहे, त्यामुळे मजूरांना त्यांच्या हक्काविषयी जाणीव असणे महत्त्वाचे आहे. सदर योजना अधिकाधिक पारदर्शक होण्यासाठी मजूरांना योजनेची पूर्ण माहिती असणेही आवश्यक आहे. या बाबतीत केंद्राच्या मार्गदर्शक सुचना २०१३ मधील परिशिष्ट ३ मधील ३.३ कलमामध्ये मजूर हक्क दिवस/रोजगार दिवसाचे आयोजन करण्याची तरतूद आहे. सबब केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक सुचनान्वये प्रत्येक ग्राम पंचायतीने महिन्यातून कमीत कमी एकदा ग्राम रोजगार दिवसाचे आयोजन करणे आवश्यक आहे. यास्तव महाराष्ट्र दशवार्षिक नियोजन ही प्रक्रिया राबवून "मी समृद्ध तर गाव समृद्ध "पर्यायाने माझा महाराष्ट्र समृद्ध" ही संकल्पना साध्य होईल या दिशेने कार्यवाही करण्यात येत आहे. करिता ग्रामपंचायतीत महिन्यातून दोन दिवस ग्राम रोजगार दिवसाचे आयोजन करण्याऐवजी महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात तालुक्यातील प्रत्येक ग्रामपंचायतीत समृद्धी दिवसाचे आयोजन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन आहे.

शासन निर्णय:

क्षेत्रीय स्तरावर महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेची अंमलबजावणी प्रभावीपणे करण्यासाठी तसेच शेतकरी, भूमिहीन व इतर कुटुंबास मनरेगा व इतर विभागाच्या योजनेची माहिती देऊन

कुटुंबाला लखपती करण्याकरिता गावामध्ये विविध उपक्रमाच्या माध्यमातून माहिती उपलब्ध करून देण्यात येणारा एक दिवसीय उपक्रम म्हणजे “समृद्धी दिवस” होय .

संकल्पना:

राज्यात दर महिन्याला ग्राम पंचायत स्तरावर रोजगार दिवस साजरा केला जातो. या रोजगार दिवसाचा प्रमुख उद्देश लोकांना महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजनेबद्दल सर्व माहिती देऊन सर्व गरजू लोकांना रोजगार उपलब्ध करून देण्याचा असतो. रोजगार उपलब्ध होऊन या लोकांच्या राहणीमानामध्ये सुद्धा सुधारणा होईल अशी अपेक्षा असते. राज्यामध्ये चिखलदरा तालुक्याचे उदाहरण जर पाहिल तर दर वर्षी ५०,००० ते ६०,००० व्यक्तींना रोजगार उपलब्ध करून सरासरी ३० लक्ष ते ३५ लक्ष मनुष्यदिवस निर्मिती केली जाते. राज्यात सर्वात जास्त मनुष्यदिवस निर्मिती करणाऱ्या तालुक्यात चिखलदरा तालुक्याचे नाव आहे. इतक्या मोठ्याप्रमाणात मनुष्य दिवस निर्मिती करून सुद्धा आपण ठामपणे हे सांगू शकत नाही की, आपण या तालुक्यात वैयक्तिक किंवा सार्वजनिक टिकाऊ आणि उत्पादक मत्ता निर्माण करण्यास यशस्वी झालो आहोत, जेणे करून या गावाचा सर्वांगीण विकास शक्य झाला असता.

ज्याअर्थी आपण समृद्ध गाव आणि समृद्ध महाराष्ट्राकडे वाटचाल सुरु केली आहे, आणि शेतकरी किंवा भूमिहीन मजूर कुटुंबाला केंद्रबिंदू गृहीत धरून संपूर्ण योजनेला एक नवीन वळण दिलेले आहे, याआर्थी आता लोकांना फक्त रोजगार देणेच नव्हे तर समृद्धीच्या मार्गाकडे घेऊन जाणे हे या योजनेचे उद्दिष्ट समजून दर महिन्याला समृद्धी दिवस साजरा करण्याची आवश्यकता आहे. मागेल त्याला कामाच्या ऐवजी पाहिजे ते काम हे ब्रीदवाक्य घेऊन समृद्धी दिवस साजरा करण्याची आवश्यकता आहे. या योजनेतून होणाऱ्या प्रत्येक कामातून टिकाऊ आणि उत्पादक मत्ता निर्माण होईल, लोकांचे राहणीमानामध्ये प्रगती होईल, या उद्देशाने सर्व गावकरी यांनी “समृद्धी दिवस” रोजी गावाच्या विकासाबद्दल चर्चा करून पुढील नियोजन करण्याची आवश्यकता आहे. समृद्धी दिवसाच्या निमित्ताने सर्व गावकरी एकत्र येऊन गावाच्या विकासाच्या मार्गात येणारे सर्व अडथळे दूर करण्याबद्दल चर्चा करतील आणि समृद्धीच्या मार्गाकडे नवीन प्रेरणेने व उत्साहाने वाटचाल करतील.

१) समृद्धी दिवसाचे आयोजन :

१) समृद्धी दिवस प्रत्येक महिन्याचा पहिल्या आठवड्यात आयोजित करण्यात यावा.

२) समृद्धी दिवस साजरा करताना आपल्या सोयीनुसार वेळ न घेता गावकऱ्यांच्या सोयीच्या वेळेनुसार नियोजन असावे.

३) समृद्धी दिवसाची सुरुवात नाविन्यपूर्ण उपक्रमाने व्हावी. वर्षामधून १२ दिवस आपण समृद्धी दिवस साजरा करणार आहोत, तर १२ वेगवेगळे उपक्रम असावे जे जनजागृती संबंधी असेल. (ज्यामध्ये गावफेरी, कुटुंब भेटी, रंगरंगोटी करणे, यशस्वी यशोगाथा, प्रत्यक्ष क्षेत्रभेटी इ.)

ब) समृद्धी दिन साजरा करताना खालील मुद्यावर चर्चा करणे अपेक्षित आहे.

- १) गावात किती वैयक्तिक व सार्वजनिक कामे सुरु आहेत व त्यावर किती मजूर कार्यरत आहेत याबाबत चर्चा करावी.
- २) किती कामे शेल्ववर (प्रशासकीय मान्यता व तांत्रिक मान्यता मिळालेली कामे) आहेत. त्यामध्ये वैयक्तिक कामे किती व सार्वजनिक कामे किती याबाबत चर्चा करावी.
- ३) आराखड्यात मंजूर परंतु अजूनही तांत्रिक व प्रशासकीय मान्यता देण्यात न आलेल्या कामाचे वाचन करावे. जेणेकरून या कामाबाबत तात्काळ निर्णय घेणे सोयीचे होईल.
- ४) गावात पूर्ण झालेल्या कामातून मत्ता निर्मितीबाबत व निर्माण झालेल्या मत्तेद्वारे उत्पन्नात किती वाढ झाली याबाबत चर्चा करावी. जेणेकरून इतरांना त्यामधून प्रोत्साहन मिळेल.
- ५) गावात किती अपूर्ण कामे आणि ती पूर्ण करण्यास अडचणी बाबत चर्चा करावी. जेणेकरून अपूर्ण कामे पूर्ण करून अधिकाधिक मत्ता निर्माण होईल.
- ६) काही मजुरांची मजूरी तसेच कुशल खर्चाची प्रदाने शिल्लक असल्यास त्याबाबत चर्चा करावी. जेणेकरून ग्रामपंचायत स्तरावरून तालुकास्तरावर तात्काळ पाठपुरावा करणे सोयीचे होईल.
- ७) गावात जास्तीत जास्त कुटुंबांनी कामाची मागणी करावी याबाबत मार्गदर्शन करणे.
- ८) योजनेतून लाभ घेऊन लखपती झालेल्या कुटुंबाच्या यशोगाथाचे वाचन करणे.
- ९) सदर दिवशी वेगवेगळ्या विभागात काम करणाऱ्या NGO, सामाजिक संस्था, पोलिस पाटील, शाळेचे शिक्षक, अंगणवाडी ताई, आरोग्य सेविका किंवा तज्ञ व्यक्तीचे मार्गदर्शन ठेवल्यास त्यामधूनही लोकांना वेगवेगळ्या विषयाची माहिती प्राप्त होईल.
- १०) दश वार्षिक नियोजन झालेल्या गावात त्या त्या आर्थिक वर्षात केलेल्या नियोजनानुसार किती कामे सुरु झाली व अद्याप किती कामे सुरु व्हायची आहेत, काही कामाचे प्रस्ताव अजून मंजूर झाले नाही त्याची कारणे काय आहेत, याबाबत चर्चा करावी. कामे तात्काळ सुरु होतील यासाठी नियोजन करावे.
- ११) ज्या कुटुंबाकडे जॉब कार्ड नाहीत त्यांची नोंदणी करून त्याच दिवशी जॉब कार्ड उपलब्ध करून द्यावे. ग्रामसेवक व ग्रामरोजगार सेवक यांनी याबाबत पूर्व तयारी करावी. तसेच ज्या जॉबकार्डची विभागणी करणे गरजेचे त्या कुटुंबांना त्याच दिवशी विभक्त करून नवीन जॉब कार्ड देणे, याकरिता कॅम्प आयोजित करणे.

- १२) लाभ न मिळालेल्या कुटुंबातील अडचणी जाणून घेणे व अडचणी सोडवण्या संदर्भात प्रयत्न करणे.
- १३) सुरु असलेल्या कामांची पाहणी करणे काम गुणवत्तापूर्ण होईल यासंदर्भात मार्गदर्शन करणे, सोबतच मत्ता निर्माण होईल याविषयी चर्चा करणे.
- १४) गावातील कुटुंब लखपती करण्यासंदर्भात पुढील १ महिन्याचे नियोजन तयार करणे, विभागानुसार आपली भूमिका लक्षात घेणे व अहवाल तयार करून अंमलबजावणीला सुरवात करणे.
- १५) गावपातळीवरील प्रत्येक विभागातील कर्मचारी, पदाधिकारी यांचा समावेश असावा, यासाठी गावातील ५ समृद्ध मित्र यांची निवड करून ग्रामपंचायत पातळीवर उपरोक्त सर्वांची ग्राम समृद्धी समन्वय समिती तयार करावी.
- १६) प्रत्येक विभागातील अधिकारी/ कर्मचारी यांनी त्यांच्या विभागामार्फत करण्यात येणाऱ्या कामाची माहिती सभेत द्यावी. उदा:- कृषी सहाय्यक - फळबाग लागवड.
- १७) २६३ कामाची माहिती नागरिकांना द्यावी. जर काही लाभार्थ्यांनी वैयक्तिक कामाची मागणी केल्यास योजनेच्या निकषानुसार पात्र लाभार्थ्यांची मागणी मान्य करण्यात यावी.
- १८) गावात जलसंधारणाची कामे घेऊन पाण्याच्या पातळीमध्ये वाढ करण्याबाबत चर्चा करावी. त्याचप्रमाणे नवीन कामाची आवश्यकता असल्यास त्याच सभेत काम मंजूर करून घ्यावे.
- १९) अभिसरणाअंतर्गत काही कामाचे नियोजन करावयाचे असल्यास त्याच सभेत त्या विभागाला पाचारण करून त्याचे नियोजन करावे. याबाबतची कार्यवाही ग्रामसेवक व ग्रामरोजगार सेवक यांनी करावी.
- २०) मनरेगा ही फक्त अकुशल रोजगार देणारी योजना नसून यातून वैयक्तिक व सार्वजनिक कामाचा लाभ घेऊन लखपती होता येते हे पटवून देणे.
- २१) काही अडचणी असल्यास त्याचे निराकरण तात्काळ करावे.

२) तालुका समृद्धी दिवसाचे आयोजन :

- १) १) तालुका समृद्धी दिवस प्रत्येक महिन्याच्या शेवटच्या आठवड्यात आयोजित करावा.
- २) तालुका समृद्धी दिवस हा समृद्धी दिवस साजरा केलेल्या एका प्रगतीशील गावापैकी एक गाव निवड करून साजरा करावा.
- ३) सदर दिवस हा तालुका पातळीवरील तहसीलदार, गटविकास अधिकारी, तालुका कृषी अधिकारी, वन परिक्षेत्र अधिकारी (वनविभाग), लागवड अधिकारी (सामाजिक वनीकरण), जलसंधारण विभागाचे अधिकारी, रेशीम विकास अधिकारी, सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे अधिकारी तसेच इतर विभागाचे अधिकारी कर्मचारी तसेच NGO चे प्रतिनिधी इत्यादी यांनी एकत्र येऊन महिन्यातील शेवटच्या आठवड्यात तालुक्यातील निवडक एका गावामध्ये मागेल त्याला काम नव्हे तर, पाहिजे ते काम या ब्रीदवाक्यानुसार तालुका समृद्ध व्हावा यासाठी तालुक्यातील

एका गावामध्ये गटविकास अधिकारी याच्या नेतृत्वाखाली सर्व यंत्रणा मिळून समृद्धी दिवस साजरा करणे अपेक्षित आहे.

- ४) तालुक्यातील ज्या अधिकारी/कर्मचारी यांनी सक्रिय राहून तालुक्याला समृद्ध करण्याच्या दिशेने नेण्याचे कार्य केले, अशा अधिकारी/कर्मचारी यांचे सत्कार करणे.
- ५) तालुक्यातील संबंधित लोकप्रतिनिधींना आमंत्रित करण्यात यावे.

ब) तालुका समृद्धी दिन साजरा करताना खालील मुद्यावर चर्चा करणे अपेक्षित आहे.

- १) तालुका समृद्धी दिवसात तालुक्यातील सर्व यंत्रणा एका छताखाली आल्याने तालुक्यातील नरेगाच्या कामाची सर्व विभागाने सविस्तर चर्चा करावी. कुटुंबाना लखपती करण्याचा दृष्टीने कोणत्या विभागाने अजून जास्त कामे सुरु करून अधिक वेगाने काम करण्याची आवश्यकता आहे याबाबत चर्चा करावी.
- २) दश वार्षिक नियोजन पूर्ण झालेल्या गावामध्ये नियोजनानुसार काम होत आहेत का, यावर चर्चा करावी.
- ३) तालुक्यातील गावात उपलब्ध पाण्याची संसाधने, पीक पद्धती, जमिनीचा प्रकार यावर चर्चा करणे व त्या चर्चेमधून कोणत्या गावात अधिक काम करण्याची गरज आहे हे ठरविणे व त्यानुसार नियोजन करावे.
- ४) २६३ कामांची चर्चा करणे. कुटुंबाना लखपती करण्यासाठी ज्या कामांची जास्त आवश्यकता आहे ती कामे प्राधान्याने करण्याबाबत चर्चा करणे.
- ५) सर्व तालुक्यातील यंत्रणा एक टीम वर्क म्हणून काम केल्यास कुटुंबाना विविध लाभ देऊन लखपती करणे व सार्वजनिक कामाद्वारे गाव समृद्ध करणे सुलभ होईल.

महत्वाची सूचना:

- १) महिन्यातील पहिल्या आठवड्यात एक दिवस हा समृद्धी दिवस म्हणून घोषित करावा. त्यासंदर्भात गटविकास अधिकारी व तहसीलदार यांनी पत्र तयार करावे.
- २) समृद्धी दिनाच्या आयोजनाची प्रमुख जबाबदारी संबंधित ग्रामसेवक यांची असावी.
- ३) समृद्धी दिवसाचे प्रतिनिधीत्व फिरत्या स्वरूपाचे असावे. एका समृद्धी दिवसाचे नियोजन ग्राम रोजगार सेवक यांनी केले असल्यास पुढील समृद्धी दिवसाचे नियोजन कृषी सहायक त्यापुढील दिवसाचे व वनपाल/तलाठी याप्रमाणे तालुका पातळीवर नियोजन असावे. यासंदर्भात महिन्यातून १ दिवस सर्व तालुक्यातील गावांची आढावा मिटिंग असावी.
- ४) तहसीलदार, गटविकास अधिकारी, तालुका कृषी अधिकारी, RFO, विस्तार अधिकारी, सहायक कार्यक्रम अधिकारी, तांत्रिक सहायक तसेच इतर तालुका स्तरीय अधिकारी यांना प्रत्येकी किमान २ किंवा ३ गावात समृद्धीदिनी उपस्थित राहणे बंधनकारक करण्यात येत आहे.
- ५) आयुक्त (रोहयो) यांनी विभागीय नोडल अधिकारी म्हणून तसेच प्रकल्प संचालक यांना जिल्हा नोडल अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. सदर अधिकाऱ्यांनी किमान ५ गावात ग्रामसमृद्धी दिवसासाठी उपस्थित राहून मार्गदर्शन करणे आवश्यक आहे.

- ६) समृद्धी दिवसाच्या आयोजनाची अंमलबजावणी अधिक पारदर्शक व्हावी यासाठी जिल्हाधिकारी तथा उपजिल्हाधिकारी यांनी अभिप्राय फोटो पुराव्यासह आयुक्त कार्यालयात दर महिन्याला सादर करणे अपेक्षित आहे.
- ७) राज्यस्तरावर "ग्रामसमृद्धी समृद्धी दिवस कक्ष" तयार करण्यात येत असून या कक्षाद्वारे राज्यातील ग्रामसमृद्धी दिवसाचे संनियंत्रण करण्यात यावे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२२१००३१२५००६४९१६ असा आहे. हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(नंद कुमार)

अपर मुख्य सचिव (रोहयो)

प्रत,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव,
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव.
३. मा. उप मुख्यमंत्री यांचे सचिव.
४. मा. मंत्री (रोहयो) यांचे खासगी सचिव.
५. सर्व मा.मंत्री यांचे खासगी सचिव.
६. मा. समिती प्रमुख, महाराष्ट्र विधानमंडळ रोहयो समिती, विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
७. मा.मुख्य सचिव यांचे सहसचिव.
८. सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/ सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग.
९. सर्व विभागीय आयुक्त
१०. आयुक्त, नरेगा आयुक्तालय, नागपूर.
११. आयुक्त (कृषी), महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१२. सर्व जिल्हाधिकारी तथा जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक.
१३. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी तथा सह जिल्हा कार्यक्रम समन्वयक, जिल्हा परिषद.
१४. संचालक मृदसंधारण व पाणलोट क्षेत्र व्यवस्थापन, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
१५. सर्व संचालक, कृषी आयुक्तालय, पुणे.
१६. सर्व विभागय कृषी महासंचालक
१७. मुख्य अभियंता, लघुपाटबंधारे (स्थानिकस्तर) पुणे.
१८. संचालक भुजल सर्वेक्षण व विकास यंत्रणा, पुणे.
१९. सर्व अधिक्षक, अभियंता, पाटबंधारे लघुपाटबंधारे (स्थानिकस्तर)

२०. संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई.
२१. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई (प्रसिध्दीकरीता.)
२२. सर्व जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी.
२३. सर्व उपायुक्त (विकास)
२४. महालेखापाल (लेखापरिक्षा), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
२५. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र १ व २, मुंबई व नागपूर,
२६. सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी,
२७. सर्व सहसचिव/उपसचिव /अवर सचिव/ कार्यासन अधिकारी, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२८. सर्व मंत्रालयीन विभाग
२९. निवडनस्ती रोहयो-१०अ.